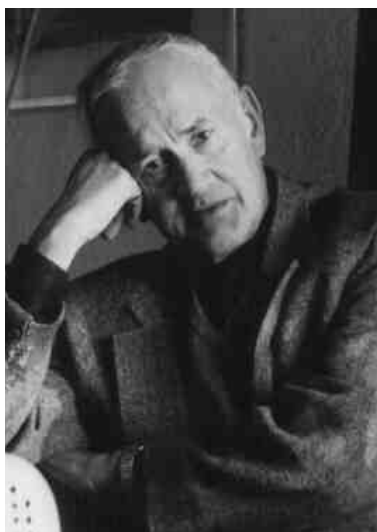

In memoriam
Henrik Birnbaum
(13. prosinac 1925.-29. travanj 2002.)

Henrik Birnbaum, jedan od najistaknutijih slavista druge polovine 20. stoljeća, rodio se Wrocławu u Poljskoj (do 1945. godine Breslau u sastavu Njemačke) u obitelji Emanuela i Lucije Birnbaum rođ. Richter. U razdoblju od 1927. do 1939. obitelj je živjela u Varšavi, a nakon nacističke okupacije Poljske, emigrirala je u Švedsku. Na Sveučilištu u Stockholmu H. Birnbaum je studirao slavensku filologiju, a 1958. godine stekao je doktorat znanosti. Na istom je sveučilištu do 1961. godine predavao slavensku filologiju, a 1960. godine bio je gost predavač na Sveučilištu Harvard u SAD-u. Od 1961. do 1964. radio je kao izvanredni, a potom i kao redoviti profesor slavenskih jezika i književnosti na Kalifornijskom sveučilištu u Los Angelesu (UCLA). Ovdje je ostao do umirovljenja 30. lipnja 1994. godine, ali je predavanja držao i nekoliko godina iza toga kao profesor emeritus. U dva razdoblja obnašao je dužnost pročelnika Odsjeka za slavistiku (1962.-1968. i 1989.-1992.). Pored nastavničkog rada na UCLA, H. Birnbaum bio je gost predavač na nizu cijenjenih sveučilišta diljem SAD-a i Europe: Berkley, Columbia, Indiana, Stanford, Yale, Oxford, Berlin (Slobodno sveučilište), Bonn, Köln, Göttingen, Hamburg, Heidelberg, Leipzig, München, Regensburg, Tübingen, Graz, Beč, Beograd, Zagreb, Budimpešta (Srednjeeuropsko sveučilište), Prag (Karlovo sveučilište), Stockholm, Uppsala, Jerusalem (He-

brejsko sveučilište) i dr. Bio je savjetnik za lingvistički projekt RAND korporacije u Santa Monici (1962.-1965.), te direktor Centra za ruska i istočnoeuropska istraživanja na Sveučilištu UCLA (1968.-1978.). Sudjelovao je u radu velikog broja međunarodnih lingvističkih i slavističkih simpozija, a bio je organizator ili suorganizator niza znanstvenih skupova s područja indoeuropeistike, slavenskih jezika, književnosti i povijesti. Pored ostalog, redovito je sudjelovao u radu svih međunarodnih slavističkih kongresa u razdoblju od 1958. do 1988. godine: u Moskvi (1958.), Sofiji (1963.), Pragu (1968.), Varšavi (1973.), Zagrebu (1978.), Kijevu (1983.) i Sofiji (1988.), te je bio predavač na Prvom hrvatskom slavističkom kongresu u Puli 1995. godine. H. Birnbaum bio je urednik ili član uredništva niza istaknutih lingvističkih, slavističkih i povijesnih časopisa kao na pr. *California Slavic Studies*, *Die Welt der Slaven*, *The Journal of Indo-European Studies*, *Viator*, *Folia Linguistica* itd. Bio je član nekoliko nacionalnih akademija - dopisni član Švedske kraljevske akademije znanosti od 1981., dopisni član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (od 1991. Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti) od 1986., te vanjski član Poljske akademije znanosti od 1988. godine - kao i član više znanstveno-stručnih društava: Mediaeval Academy of America, Société de linguistique de Paris, Societas Linguistica Europae, Modern Language Association i niza drugih. Valja spomenuti da je od 1986. godine bio član ekskluzivnog "grčkoga" bratstva Phi Beta Kappa u SAD-u te počasni član UCLA Faculty Research Lecturer od 1985. godine. H. Birnbaum bio je vrlo plodan pisac te je objavio nekoliko stotina znanstvenih studija, radova i priloga i nekoliko knjiga od koji su najvažnije *Common Slavic: Progress and Problems in its Reconstruction* (1975.) i *Problems of Typological and Genetic Linguistics Viewed in a Generative Framework*.

H. Birnbaum bio je osobito naklonjen Hrvatskoj, a njegova ljubav prema ovim prostorima iskazivala se na više načina tijekom nekoliko desetljeća. Ovo zorno potvrđuje činjenica da je bio jedan od najboljih poznavatelja hrvatskog jezika, književnosti, povijesti i kulture u SAD-u. U to sam se imao priliku osobno uvjeriti tijekom dragocjenih trenutaka koje sam proveo učeći od njega na Srednjeeuropskom sveučilištu u Budimpešti sredinom 1990-ih godina. Tu sam imao čast slušati njegova nadahnuta i eruditska predavanja iz ranosrednjovjekovne slavenske povijesti, pa tako i hrvatske, kao i praktikum iz slavenske paleografije (glagoljske i ćirilske). Tada sam se, a i kasnije tijekom našeg druženja u Los Angelesu, uvjerio u njegovu odlično poznavanje hrvatskog jezika koji je tečno govorio.

Kao rezultat njegova interesa za hrvatsku slavističku i povijesnu problematiku proizašlo je niz značajnih djela s ovih područja. Za hrvatsku slavistiku, historiografiju i povijest književnosti osobito su važna ova: *The New York Croato-Glagolitic Missal and its Background* (1977.), *Vatroslav Jagićs Beitrag zur slavischen Syntax* (1985.), *Das New Yorker Missale. Eine kroato-glagolitische Handschrift des frühen 15. Jahrhunderts* (1994.), *Renaissance Poets and playwrights in Dubrovnik* (1988.) i *Novgorod and Dubrovnik: Two Slavic City Republics and Their Civilization* (1989.).

Sljedeća poveznica koja je zbližavala H. Birnbauma i Hrvatsku bila je u njegovom aktivnom sudjelovanju u znanstvenom životu naše zemlje kroz znanstveno-profesorski

rad u nekoliko visokoškolskih i znanstvenih ustanova u Hrvatskoj. H. Birnbaum je bio posebno aktivan u radu Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku (Inter University Centre Dubrovnik, IUC), gradu kojeg je pored Zagreba, kako mi je u nekoliko navrata rekao, osobito volio. U rad IUC-a uključio se prilikom njegovog osnutka 1971. godine, a na poziv Ivana Supeka. Pored toga što je predavao, H. Birnbaum bio je dugogodišnji član Izvršnog odbora IUC-a, potpredsjednik Vijeća Centra, direktor nekoliko tečajeva na IUC-u i njegov počasni član. Neposredno prije Domovinskog rata, H. Birnbaum je darovao knjižnici IUC-a oko 2000 knjiga, ali su one, kao i cijela zgrada i knjižnica IUC-a, izgorjele tijekom napada na Dubrovnik 1991. godine. Tijekom ljeta 1996. H. Birnbaum razmišljao je o novoj donaciji knjiga što je i učinio u proljeće 1997. godine kada je istoj knjižnici poklonio 1000 knjiga. Pored IUC-a, H. Birnbaum je imao odlične veze i sa Staroslavenskim institutom u Zagrebu, gdje je surađivao sa pojedinim znanstvenicima te je bio suradnik u časopisu *Slovo*. Zbog osobitog doprinosa hrvatskoj filologiji i slavistici H. Birnbaumu je u listopadu 2002. godine posmrtno dodijeljena nagrada "Vatroslav Jagić". H. Birnbaum je bio upoznat sa ovom odlukom Hrvatskog filološkog društva i Hrvatskog slavističkog komiteta i sa velikom radošću je nagradu prihvatio. No, nije ju osobno primio jer je umro u travnju iste godine, pa je nagradu preuzela njegova supruga Marianne D. Birnbaum, profesor emeritus na Odsjeku za germanske jezike i literaturu pri sveučilištu UCLA, također zaljubljenica u hrvatsku prošlost i sadašnjost.

U po Hrvatsku teškim vremenima tijekom Domovinskog rata H. Birnbaum je potvrdio vjerno prijateljstvo prema našoj domovini. Tako je od samog početka srpske agresije na Hrvatsku bio gorljivi zagovornik hrvatske samostalnosti, a američkoj je javnosti u uglednim dnevnim novinama (*Los Angeles Times*) nerijetko iznosio činjenice o zlodjelima i barbarizmu srpskih četnika, "poznatih nasljednika njihovih jednako nehumanih imenjaka iz Drugoga svjetskog rata". Zapadnoeuropskim zemljama i SAD-u predbacio je što nisu imale "dovoljno pristojnosti i hrabrosti" odmah priznati Hrvatsku (i Sloveniju) kao samostalnu državu. Sredinom 1990-ih, kada su u SAD-u bile osobito popularne tribine o problemu rata na prostoru bivše Jugoslavije, istupao je kao postojani advokat Hrvatske čak i u trenucima kada su, ponajviše iz političkih razloga, mnoge druge osobe Hrvatskoj okretale leđa.

Ljubav H. Birnbauma prema Hrvatskoj imao sam priliku i osobno osjetiti. Prvi puta tijekom svoga boravka na Central European University u Budimpešti u razdoblju od 1993.-1995. godine kada sam studirao na Medieval Studies Department. Tada sam imao priliku slušati njegova izuzetna predavanja o slavenskoj, pa tako i hrvatskoj, ranosrednjovjekovnoj civilizaciji, kulturi, crkvenim i političkim prilikama. H. Birnbaumu, čovjeku univerzalnog znanja koji nas je podsjećao na renesansne mislioce, nije bilo nimalo teško na jednostavan i postdiplomantu pristupačan i jasan način izložiti složene spoznaje o slavenskom svijetu i njegovim interakcijama sa zapadnim i istočnim kršćanskim Crkvama kako i o odnosu dvaju slavenskih svjetova, *Slavia Romana* i *Slavia Orthodoxa*, u ranom srednjem vijeku. U tim predavanjima Hrvati se nisu izgubili u masi većih slavenskih naroda, već je H. Birnbaum uvijek nastojao istaknuti doprinos Hrvata univerzalnoj eu-

ropskoj kulturi toga vremena, a posebice naglasiti njihovu civilizacijsku ulogu kao mosta u odnosima između Istoka i Zapada.

Bilo koji student ili postdiplomant koji bi dobio stipendiju pri njegovom matičnom sveučilištu - UCLA - uvijek je bio pod očinskim nadzorom Henrika i Marianne Birnbaum. Njih dvoje redovito su dočekivali studente u zračnoj luci LAX, a već i prije negoli bismo došli u Los Angeles pobrinuli se da nam pronađu adekvatan smještaj. Tijekom boravka na sveučilištu H. Birnbaum nas je poticao na druženje sa drugim postdiplomantima te nas upućivao kako da što funkcionalnije provedemo vrijeme koje nam je određeno stipendijom. No, Henrik i Marianne Birnbaum otvorili su nam i vrata svoje obiteljske intime nerijetko nas pozivajući na ručkove i večere gdje smo se družili sa kolegama, ali i starijim, vrlo poznatim znanstvenicima.

Ljubav i briga H. Birnbauma za studente, posebice one iz siromašnijih zemalja, još je jednom iskazana poslije njegove smrti. Naime, njegova je supruga Marianna pri CEU u Budimpešti utemeljila spomen-zakladu Henrika Birnbauma za pripomoć u školovanju studenata postdiplomanta iz središnje i istočne Europe, a u znak sjećanja na brigu njezina supruga za mlade znanstvenike. Tako će svake godine dvoje mladih znanstvenika dobiti po 700 američkih dolara kao financijsku pomoć za studij na IUC u Dubrovniku. Pri tome valja istaknuti da ova zaklada znači veliku potporu srednjoeuropskoj medievistici jer je jedna stipendija uvijek namijenjena jednom postdiplomandu sa Odsjeka za srednji vijek CEU.

Henrik Birnbaum umro je 29. travnja 2002. u Los Angelesu, a pokopan je na groblju Mt. Sinai Memorial Park 5. svibnja 2002. godine.

Zoran Ladić